

Conf. univ. dr. MIHAIL UDROIU
Judecător la Înalta Curte de Casație și Justiție

Fișe de Drept penal
Partea generală
Teorie și cazuri practice

- Curs universitar -

Ediția 6

- revizuită și adăugită -

Editura C.H. Beck
București 2025

CUPRINS

Explicații despre structura fișelor	IX
Abrevieri	XXV
Fișa nr. 1. Legalitatea incriminării și a sancțiunilor penale.....	1
Fișa nr. 2. Aplicarea legii penale în timp. Reguli generale. Principiul activității legii penale.....	8
Fișa nr. 3. Abrogarea legii penale. Incidența și efectele dezincriminării.....	13
Fișa nr. 4. Neretroactivitatea și ultraactivitatea legii penale	23
Fișa nr. 5. Aplicarea legii penale mai favorabile până la pronunțarea unei hotărâri judecătorești definitive	26
Fișa nr. 6. Aplicarea legii penale mai favorabile ulterior pronunțării unei hotărâri judecătorești definitive	34
Fișa nr. 7. Aplicarea legii penale în spațiu	48
Fișa nr. 8. Infracțiunea și trăsăturile ei esențiale.....	60
Fișa nr. 9. Conținutul generic al infracțiunii	65
Fișa nr. 10. Conținutul constitutiv al infracțiunii	76
Fișa nr. 11. Cauzele justificative	93
Fișa nr. 12. Cauzele de neimputabilitate	110
Fișa nr. 13. Formele și fazele infracțiunii comise cu intenție.....	131
Fișa nr. 14. Unitatea naturală de infracțiune	147
Fișa nr. 15. Unitatea legală de infracțiune	155
Fișa nr. 16. Concursul de infracțiuni.....	173
Fișa nr. 17. Recidiva postcondamnatore	188
Fișa nr. 18. Recidiva postexecutorie	200
Fișa nr. 19. Pluralitatea intermediară	209
Fișa nr. 20. Pluralitatea de făptuitori.....	217
Fișa nr. 21. Pedepsele principale	243
Fișa nr. 22. Pedepsele complementare	261
Fișa nr. 23. Pedepsa accesorie.....	273
Fișa nr. 24. Calculul duratei pedepsei.....	278
Fișa nr. 25. Individualizarea judiciară a pedepselor. Reguli generale	282

Fișa nr. 26. Circumstanțele atenuante	291
Fișa nr. 27. Circumstanțele agravante	303
Fișa nr. 28. Renunțarea la aplicarea pedepsei	310
Fișa nr. 29. Amânarea aplicării pedepsei	317
Fișa nr. 30. Suspendarea sub supraveghere a executării pedepsei.....	331
Fișa nr. 31. Liberarea condiționată	355
Fișa nr. 32. Măsurile de siguranță neprivative de patrimoniu	370
Fișa nr. 33. Măsurile de siguranță privative de patrimoniu	379
Fișa nr. 34. Răspunderea penală a minorilor. Măsurile educative neprivative de libertate	398
Fișa nr. 35. Răspunderea penală a minorilor. Măsurile educative privative de libertate.....	414
Fișa nr. 36. Regimul sancționator al pluralității de infracțiuni comise de minori	433
Fișa nr. 37. Cauze care înlătură răspunderea penală	437
Fișa nr. 38. Cauze care înlătură executarea pedepselor.....	460
Fișa nr. 39. Cauze care înlătură consecințele condamnării	473
Fișa nr. 40. Înțelesul unor termeni sau expresii în legea penală.....	482
Bibliografie generală	503

1

LEGALITATEA INCRIMINĂRII ȘI A SANCTIUNILOR PENALE

I. COMENTARIU INTRODUCATIV

Fiecare stat își configurează un sistem de valori și relații sociale protejate juridic (de pildă, viața, integritatea corporală, patrimoniul etc.), legea fiind, așa cum arăta Aristotel, o formă a ordinii sociale.

Legiuitorul (Parlamentul, sau cel delegat – Guvernul) are obligația pozitivă de a identifica cele mai grave încălcări ale valorilor protejate juridic și de a le stipula în legea penală împreună cu sancțiunile aplicabile, în funcție de politica penală a statului.

Uneori, obligația de incriminare rezultă din jurisprudența CtEDO (de pildă, în materia încălcărilor dreptului la viață ori a sclaviei) sau din actele obligatorii emise de instituțiile UE (de pildă, cele care decurg din directive) ori din importanța valorii sociale protejate constituțional.

Indiferent cât de gravă este încălcarea unor valori sociale din perspectiva victimei ori a societății, în absența unei norme de incriminare stipulate în lege, nu este posibilă sancționarea autorului încălcării, putându-se crea premisele formulării unei propuneri legislative care să conducă la incriminarea în viitor a acestor fapte.

În scopul asigurării cunoașterii faptelor sancționate drept infracțiuni, legile sau ordonanțele de urgență sunt publicate în Monitorul Oficial al României.

Pentru a fi respectate, legile trebuie să fie cât mai clare posibil. Astfel, *C. Beccaria* afirma: „Vreți să preveniți infracțiunile? Faceți ca legile să fie clare, simple și toată forța națiunii să fie concentrată pentru a le apăra”. Deopotrivă, legile trebuie să respecte exigențele constituționale, în acest sens Curtea Constituțională

arătând că: „dispozițiile constituționale nu au un caracter declarativ, ci constituie norme constituționale obligatorii pentru Parlament, care are îndatorirea de a legifera instituirea unor mecanisme corespunzătoare de asigurare reală a independenței judecătorilor, fără de care nu se poate concepe existența statului de drept, prevăzută prin art. 1 alin. (3) din Constituție” (*DCC nr. 20/2000*).

Codul penal prevede *cu caracter exemplificativ* principiile generale ale dreptului penal; astfel, dispozițiile art. 1 și 2 C.pen. pot fi completate și cu alte reguli fundamentale ale dreptului penal cum ar fi *egalitatea* persoanelor (aflate în situații identice sau similare) în fața legii penale (art. 16 din Constituție), *principiul răspunderii penale subiective* (*nulla poena sine culpa*, care exclude ipoteze de răspundere penală obiectivă), *caracterul personal* al răspunderii penale (nefiind posibilă răspunderea penală pentru fapta altuia) sau *principiul proporționalității* [art. 53 alin. (2) din Constituție sau art. 74 C.pen.; pentru o analiză detaliată a principiului proporționalității a se vedea *T. Papuc*, *Principiul Proporționalității*, Ed. Solomon, București, 2019)].

Principiile legalității incriminării și a legalității sancțiunilor penale reprezintă principii generale și explicitate ale dreptului penal. Alături de acestea din normele cuprinse în partea generală a Codului penal sau din jurisprudența CtEDO rezultă o serie de principii specifice, aplicabile sectorial unor anumite instituții (de pildă, principiul individualizării răspunderii penale); majoritatea acestora sunt principii implicite ale dreptului penal.

Respectarea principiilor dreptului penal *are caracter obligatoriu*. Acest caracter rezultă din *forța juridică supralegislativă* pe care legea le-o acordă principiilor prin raportare la izvoarele lor (de pildă, art. 7 CEDO sau art. 11 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, ori art. 15 din Pact).

CUVINTE-CHEIE

Legea penală semnifică orice dispoziție cu caracter penal cuprinsă în legi organice ori în ordonanțe de urgență. În *DCC nr. 78/2014* s-a arătat că „prin lege penală se înțelege o normă de drept substanțial sau material cu un conținut normativ propriu-zis, adică o normă care stabilește conduite, fapte, acțiuni ale subiecților într-un raport juridic, în timp ce prin expresia referitoare la dreptul procesual ori procedural se exprimă categoria normelor juridice care cuprind în conținutul lor proceduri, modalități sau mijloace prin care se aplică normele dreptului substanțial”.

Legalitatea incriminării reprezintă principiu fundamental al dreptului penal, cu valoare constituțională, potrivit căruia infracțiunile trebuie prevăzute în mod clar, precis și previzibil de lege (art. 1 C.pen.).

Legalitatea pedepsei constituie principiu fundamental al dreptului penal, cu valoare constituțională, potrivit căruia pedepsele și măsurile ce pot fi luate împotriva persoanelor care săvârșesc infracțiuni trebuie să fie prevăzute în mod clar, precis și previzibil de lege (art. 2 C.pen.).

Legalitatea procesului penal este principiu fundamental al procesului penal, potrivit căruia desfășurarea întregului proces penal (și a altor proceduri penale), are loc potrivit dispozițiilor prevăzute de lege (art. 2 C.proc.pen., *nullum iudicium sine lege*).

Legislația reprezintă ansamblul actelor normative în vigoare.

Politica penală semnifică ansamblul obiectivelor pe care statul le urmărește în lupta contra fenomenului criminal și a mijloacelor preventive sau represive pe care le aplică în acest scop (de exemplu, sancțiunile penale); reprezintă răspunsul statului la criminalitate.

II. LEGALITATEA INCRIMINĂRII – EXPLICAȚII

Nullum crimen sine lege (praevia)

- Legea penală prevede faptele care constituie infracțiuni;
- Nicio persoană nu poate fi sancționată penal pentru o faptă care nu era prevăzută de legea penală la data când a fost săvârșită.

Legea penală

1. Baza legală din dreptul intern

- prevederea unei fapte ca infracțiune trebuie să aibă în vedere principiul minimeii intervenții a legii penale, ca *ultima ratio* sancționatorie a faptelor grave pentru care celelalte forme de răspundere juridică ar fi ineficiente;
- infracțiunea trebuie să fie clar definită într-o lege organică sau într-o ordonanță de urgență a Guvernului emisă în domeniul legilor organice;
- toate elementele constitutive ale infracțiunii trebuie să fie prevăzute într-o lege sau ordonanță de urgență aflată în vigoare la momentul la care are loc acțiunea sau inacțiunea făptuitorului;
- legea penală nu trebuie interpretată în mod extensiv, în detrimentul acuzatului;
- este interzisă interpretarea legii penale prin analogie *in malam partem*;
- este posibilă aplicarea retroactivă doar a legii penale mai favorabile;
- în vederea garantării principiului legalității incriminării, legea procesual penală a prevăzut drept condiție pentru începerea urmăririi penale, efectuarea în continuare a urmăririi penale, pentru punerea în mișcare sau exercitarea acțiunii penale necesitatea ca fapta comisă să fie prevăzută de legea penală;
- respectarea dreptului la libertate și siguranță ori a libertății de mișcare impune existența probelor cu privire la comiterea unei fapte prevăzute de legea penală, atunci când se analizează necesitatea impunerii unei măsuri preventive.

2. „Calitatea legii” (CtEDO, hotărârea din 22 noiembrie 1995, în cauza *S.W. c. Marii Britanii*, parag. 34-36):

- legea trebuie să fie **accesibilă** în mod adecvat, respectiv cetățeanul trebuie să fie capabil să înțeleagă că este corespunzătoare în circumstanțele reglementărilor legale aplicabile unui anumit caz; se realizează prin publicarea legii sau a ordonanței de urgență a Guvernului în Monitorul Oficial;
- legea trebuie să fie **previzibilă**, adică să fie redactată cu suficientă precizie, în așa fel încât să permită oricărei persoane – care, la nevoie, poate apela la consultanță de specialitate – să își corecteze conduita;
- o lege penală accesibilă și previzibilă constituie o garanție atât pentru înțelegerea ei de către destinatari în vederea coordonării comportamentului în scopul respectării, cât și împotriva aplicării arbitrării a acesteia;
- o lege penală care nu este accesibilă și previzibilă este neconstituțională; este în sarcina instanțelor de judecată să sesizeze Curtea Constituțională în vederea înlăturării viciului de neconstituționalitate;

- având în vedere că legea în sens european include și baza jurisprudențială, nu doar pe cea legislativă, exigențele de previzibilitate se aplică și în materia revirimentelor jurisprudențiale, nefiind compatibile cele imprevizibile care produc efecte *in malam partem* (CtEDO, *Dragotoniū și Militaru-Pidhorni c. România*).

III. LEGALITATEA SANCTIUNILOR DE DREPT PENAL – EXPLICAȚII

- Art. 2 C.pen. consacră vechiul principiu latin *nulla poena sine lege (praevia)*;
- **Poena:** pedepse (principale, accesorii și complementare), măsuri de siguranță, măsuri educative;
- legea penală prevede pedepsele aplicabile persoanelor fizice sau juridice, precum și măsurile educative ce se pot lua față de persoanele care au săvârșit infracțiuni în minorat, precum și măsurile de siguranță ce se pot lua față de persoanele [fizice (majore sau minore) sau juridice] care au comis fapte prevăzute de legea penală;
- legea penală prevede limitele generale și speciale ale pedepselor amenzii și închisorii, respectiv limitele generale ale pedepselor complementare;
- nu se poate aplica o pedeapsă ori nu se poate lua o măsură educativă sau o măsură de siguranță dacă aceasta nu era prevăzută de legea penală la data când fapta a fost săvârșită; dacă pedeapsa era prevăzută de legea penală în vigoare la momentul comiterii faptei și intervine o lege nouă care operează modificări ale regimului sancționator se vor aplica regulile legii penale mai favorabile;
- nicio pedeapsă nu poate fi stabilită și aplicată în afara limitelor generale ale acesteia, indiferent de numărul cauzelor de agravare sau atenuare a răspunderii penale incidente în cauză; în schimb, se va putea aplica o pedeapsă în afara limitele speciale prevăzute de norma de incriminare, dacă se reține o circumstanță sau cauză de atenuare sau agravare;
- circumstanțele agravante sunt numai legale; astfel, nu se pot reține alte asemenea circumstanțe decât cele stipulate de lege;
- sporul de pedeapsă trebuie aplicat în cazul agravării răspunderii penale în condițiile prevăzute de lege (de pildă, pentru concursul de infracțiuni ori pentru recidivă); în aceste împrejurări mai grave nu se poate însă depăși limita maximă prevăzută de lege pentru care pot fi aplicate pedepsele complementare;
- dispozițiile art. 112¹ alin. (2) lit. a) C.pen. sunt constituționale în măsura în care confiscarea extinsă nu se aplică asupra bunurilor dobândite înainte de intrarea în vigoare a Legii nr. 63/2012 pentru modificarea și completarea Codului penal al României și a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal (*DCC nr. 11/2015*);
- dacă pedeapsa nelegală a fost stabilită printr-o hotărâre nedefinitivă, inculpatul poate formula apel; atunci când pedeapsa nelegală a fost stabilită printr-o hotărâre definitivă, se poate formula recurs în casație.
- constituie exemple de *sancțiuni penale aplicate nelegal*:
 - a. aplicarea unei alte pedepse principale decât cea prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită (de exemplu, aplicarea pedepsei amenzii, în cazul în care legea prevede pentru infracțiunea săvârșită numai pedeapsa închisorii);
 - b. aplicarea unei pedepse principale care depășește limitele generale ale pedepselor, prevăzute de art. 60, art. 61 sau art. 137 C.pen. ori care se situează sub aceste limite;
 - c. aplicarea unei pedepse accesorii sau complementare neprevăzute de lege sau în alte limite decât cele prevăzute de lege;
 - d. nelegala aplicare a măsurilor educative privative sau neprivative de libertate în alte limite decât cele prevăzute de lege;
 - e. aplicarea unei pedepse principale care depășește sau se situează sub limitele speciale ale pedepsei prevăzute pentru infracțiunea săvârșită (pedeapsa stabilită sub minimul special fără a fi reținută

vreo cauză de atenuare sau vreo circumstanță atenuantă ori incidența legii penale mai favorabile, respectiv pedeapsa stabilită peste maximumul special, deși nu a fost reținută vreo cauză de agravare sau vreo circumstanță agravantă ori, deși reținute circumstanțe atenuante, nu li s-a dat efectul obligatoriu de reducere a pedepsei, pedeapsa rezultantă în cazul concursului de infracțiuni aplicată prin adiționarea la pedeapsa de bază a unui spor mai mare, respectiv mai mic decât sporul fix de o treime din restul pedepselor, pedeapsa stabilită în urma judecării potrivit procedurii recunoașterii învinuirii – mai mică decât minimumul special prevăzut de lege redus cu o treime, respectiv o pătrime etc.);

- f. nelegala aplicare a dispozițiilor art. 96 alin. (4) C.pen. privind revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere;
- g. nelegala aplicare a suspendării sub supraveghere a aplicării pedepsei/amânării aplicării pedepsei, ori stabilirea unui termen de supraveghere mai mic de doi ani.

! NU FI TENTAT SĂ CONSIDERI CĂ (...)

- (...) 1. ori de câte ori este încălcată o normă de conviețuire socială sau vreo regulă ori cutumă sau vreo obligație se va reține comiterea unei infracțiuni, **deoarece** norma de incriminare trebuie să fie prevăzută explicit de o lege previzibilă și accesibilă. Deopotrivă, se impune a fi avut în vedere și principiul minimei intervenții a dreptului penal, care așa cum s-a arătat în doctrină (*F. Streteanu, D. Nițu, Drept penal, Partea generală, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 63*) „implică o restrângere, pe cât posibil, a recurgerii la mijloacele penale de protecție a valorilor sociale, atunci când imperativul apărării acestor valori poate fi realizat prin mijloace aparținând altor ramuri de drept (civil, contravențional, disciplinar)”.
- (...) 2. existența unei neclarități în lege permite organelor de urmărire penală să o interpreteze în defavoarea acuzatului, **deoarece** pentru respectarea adecvată a principiului legalității incriminării este necesar ca orice neclaritate a legii să fie interpretată în favoarea acuzatului, iar nu în defavoarea sa, la fel cum orice dubiu în formarea convingerii judecătorului profită acuzatului.
- (...) 3. în aplicarea principiului legalității instanța de apel trebuie să înlăture întotdeauna nelegalitatea constatată în aplicarea pedepsei, **deoarece** instanța de control judiciar este ținută de respectarea principiului neagravării situației în propria cale de atac (*non reformatio in peius*), fiind posibil astfel ca o pedeapsă nelegal aplicată de prima instanță să fie menținută de instanța de apel, atunci când calea de atac a fost exercitată numai de inculpat sau de partea responsabilă civilmente.

BLACK BOX

1. Cu privire la *principiul minimei intervenții* a dreptului penal în materia abuzului în serviciu, Curtea Constituțională a constatat în *DCC nr. 405/2016* că „în prezent, orice acțiune sau inacțiune a persoanei care se circumscrie calităților cerute subiectului activ, indiferent de gravitatea faptei săvârșite, poate intra în sfera normei de incriminare. Această constatare determină Curtea să aibă rezerve în a aprecia că aceasta a fost voința legiuitorului când a incriminat fapta de abuz în serviciu. Aceasta cu atât mai mult cu cât Curtea constată că legiuitorul a identificat și reglementat la nivel legislativ extrapenal pârghiile necesare înlăturării consecințelor unor fapte care, deși, potrivit reglementării actuale se pot circumscrie săvârșirii infracțiunii de abuz în serviciu, nu prezintă gradul de intensitate necesar aplicării unei pedepse

penale. (...) În concluzie, Curtea reține că sarcina aplicării principiului „ultima ratio” revine, pe de-o parte, legiuitorului, iar pe de altă parte, organelor judiciare chemate să aplice legea.

2. Spre deosebire de interpretarea prin analogie în defavoarea suspectului sau inculpatului care nu este permisă, organele judiciare vor putea proceda la interpretarea evolutivă a normei de incriminare; deopotrivă, trebuie avut în vedere și faptul că sunt compatibile cu principiul legalității incriminării și unele cauze legale de analogie care sunt prevăzute chiar în norma de incriminare fără a crea o analogie în defavoare (de pildă, la **infracțiunile de distrugere din culpă legiuitorul a făcut trimitere la fapta săvârșită prin „incendiere, explozie sau prin orice alt asemenea mijloc”**).

SUBIECTE RECAPITULATIVE

1. Este posibilă aplicarea unei pedepse mai grele sau a altei categorii de pedepse decât cea prevăzută de legea penală în vigoare la momentul comiterii infracțiunii?
2. Este corectă afirmația potrivit căreia principiul legalității pedepsei implică faptul că orice pedeapsă trebuie să fie prevăzută de lege atât în ceea ce privește natura acesteia, cât și relativ la cuantumul ei?
3. Prezentați diferențele dintre normele în alb și cele de referire.

JURISPRUDENȚĂ

1. **Aplicarea unei pedepse nelegale.** Potrivit art. 335 alin. (1) C.pen., conducerea pe drumurile publice a unui autovehicul ori a unui tramvai de către o persoană care nu posedă permis de conducere se pedepsește cu închisoarea de la unu la 5 ani. Din aceste dispoziții legale rezultă că instanța de apel a aplicat inculpatului un tip de pedeapsă care nu este prevăzut de lege pentru infracțiunea prevăzută de art. 335 alin. (1) C.pen., infracțiunea de conducere pe drumurile publice a unui autovehicul fără permis nefiind sancționată alternativ cu amenda penală, ci exclusiv cu pedeapsa închisorii de la unu și cinci ani (I.C.C.J., secția penală, decizia nr. 267/RC din 12.09.2018).

2. **Noțiunile de legalitate și previzibilitate a incriminării – DCC nr. 405/2016.** Potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, art. 7 parag. 1 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, care consacră principiul legalității incriminării și pedepsei (*nullum crimen, nulla poena sine lege*), pe lângă interzicerea, în mod special, a extinderii conținutului infracțiunilor existente asupra unor fapte care, anterior, nu constituiau infracțiuni, *prevede și principiul potrivit căruia legea penală nu trebuie interpretată și aplicată extensiv în defavoarea acuzatului, de exemplu, prin analogie.* Rezultă astfel că legea trebuie să definească în mod clar infracțiunile și pedepsele aplicabile, această cerință fiind îndeplinită atunci când un justițiabil are posibilitatea de a cunoaște, din însuși textul normei juridice pertinente, la nevoie cu ajutorul interpretării acesteia de către instanțe și în urma obținerii unei asistențe judiciare adecvate, care sunt actele și omisiunile ce pot angaja răspunderea sa penală și care este pedeapsa pe care o riscă în virtutea acestora. (...) Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat că semnificația noțiunii de **previzibilitate** depinde într-o mare măsură de conținutul textului despre care este vorba și de domeniul pe care îl acoperă, precum și de numărul și de calitatea destinatarilor săi. Principiul previzibilității legii nu se opune ideii ca persoana în cauză să fie determinată să recurgă la îndrumări clarificatoare pentru a putea evalua, într-o măsură rezonabilă în circumstanțele cauzei, consecințele ce ar putea rezulta dintr-o anumită faptă. Este, în special, cazul profesioniștilor, care sunt obligați să dea dovadă de o mare prudență în exercitarea profesiei lor, motiv pentru care se așteaptă din partea lor să acorde o atenție specială evaluării riscurilor pe care aceasta le prezintă. (...) Având în vedere principiul aplicabilității generale a legilor, Curtea de la Strasbourg a reținut că formularea acestora nu poate prezenta o precizie absolută. Una dintre tehnicile standard de reglementare constă în recurgerea mai degrabă la categorii generale decât la liste exhaustive. Astfel, numeroase legi folosesc, prin forța lucrurilor, formule mai mult sau mai puțin vagi, a căror interpretare și aplicare depind de practică. Oricât de clar ar fi redactată o normă juridică, în orice sistem de drept, există un element inevitabil de interpretare judiciară, inclusiv într-o normă de drept

penal. Nevoia de elucidare a punctelor neclare și de adaptare la circumstanțele schimbătoare va exista întotdeauna. Deși certitudinea în redactarea unei legi este un lucru dorit, aceasta ar putea antrena o rigiditate excesivă, or, legea trebuie să fie capabilă să se adapteze schimbărilor de situație. Rolul decizional conferit instanțelor urmărește tocmai înlăturarea dubiilor ce persistă cu ocazia interpretării normelor, dezvoltarea progresivă a dreptului penal prin intermediul jurisprudenței ca izvor de drept fiind o componentă necesară și bine înrădăcinată în tradiția legală a statelor membre. Prin urmare, art. 7 parag. 1 din Convenție nu poate fi interpretat ca interzicând clarificarea graduală a regulilor răspunderii penale pe calea interpretării judiciare de la un caz la altul, cu condiția ca rezultatul să fie coerent cu substanța infracțiunii și să fie în mod rezonabil previzibil. (...) Curtea reține că cele statuate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în legătură cu principiul clarității și previzibilității legii au fost înglobate de instanța de contencios constituțional în propria jurisprudență.

3. Interpretarea strictă a legii penale – Decizia nr. 11/HP/2017. În art. 7 CEDO este consacrat principiul legalității infracțiunilor și pedepselor. Același articol impune, totodată, și ca legea penală să nu fie aplicată în mod extensiv în defavoarea acuzatului, de exemplu, prin analogie. În consecință, legea penală trebuie să definească în mod clar infracțiunile și să stabilească clar pedepsele pentru acestea. Această condiție este îndeplinită atunci când cetățeanul poate ști, plecând de la textul unei norme penale și, la nevoie, cu ajutorul interpretării date de instanțe, care sunt actele de conduită (acțiuni sau inacțiuni) care îi pot atrage răspunderea penală. Dreptul intern este conform acestor principii, elocvente fiind dispozițiile art. 1 și 2 C.pen. În jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului și a Curții Constituționale a României, dar și în doctrina juridică și în jurisprudența națională s-a arătat că, pentru ca o normă să poată fi considerată lege, se cer a fi îndeplinite următoarele 3 condiții: accesibilitatea normei, claritatea și previzibilitatea normei. Astfel, s-a menționat, în primul rând, existența obligației statelor de a adopta norme de incriminare enunțate în termeni suficient de clari pentru a li se asigura previzibilitatea. De asemenea, în mod constant s-a arătat că, pe lângă condiția ca legile penale să fie clare, ele trebuie și să fie interpretate în sens strict, mai ales în cazul celor de incriminare a faptelor. Această condiție impune, în primul rând, sancționarea penală a unei fapte numai dacă se încadrează într-un text al unei legi penale. O a doua cerință se referă la faptul că, deși CEDO și logica sistemului judiciar recunosc judecătorilor o anumită putere de apreciere, adică o marjă de interpretare a normei de drept penal substanțial, dreptul penal funcționează după regula interpretării stricte a legii care incriminează fapte, judecătorul, în domeniul dreptului penal substanțial, cu referire la normele de incriminare, dispune de o marjă de interpretare extrem de restrânsă, acestuia fiindu-i interzis să extindă definiția unor infracțiuni pentru a include, în conținutul acestora, noi fapte sau alte fapte care nu au fost avute în vedere de legiuitor la elaborarea normei de incriminare. Astfel, art. 7 CEDO interzice „falsa interpretare” (ipoteza în care judecătorul, sub acoperirea unei aparente interpretări a textului legal, decide ca acesta să se aplice dincolo de limitele stabilite de legiuitor), adică extinderea domeniului aplicabilității normei de drept penal, întrucât o astfel de interpretare ar conduce la o prea mare incertitudine asupra domeniului incident al normei penale. Pe de altă parte, principiul securității juridice se corelează cu un alt principiu, dezvoltat în dreptul comunitar, și anume, principiul încrederii legitime. Potrivit jurisprudenței Curții de Justiție a Comunităților Europene, principiul încrederii legitime impune ca legislația să fie clară și predictibilă, unitară și coerentă; de asemenea, impune limitarea posibilităților de modificare a normelor juridice, stabilitatea regulilor instituite prin acestea.

4. Obligația pozitivă de incriminare – DCC nr. 224/2017. Prevederile art. 1 alin. (3) din Constituție, potrivit cărora „România este stat de drept [...]”, impun legiuitorului obligația de a lua măsuri în vederea apărării ordinii și siguranței publice, prin adoptarea instrumentelor legale necesare în scopul prevenirii stării de pericol și a fenomenului infracțional, cu excluderea oricăror reglementări de natură să ducă la încurajarea acestui fenomen. În același timp, potrivit art. 1 alin. (5) din Legea fundamentală, respectarea Constituției este obligatorie, de unde rezultă că legiuitorul nu își poate exercita competența de incriminare și de dezincriminare a unor fapte antisociale decât cu respectarea normelor și principiilor consacrate prin Constituție. (...) legiuitorul nu ar putea defini și stabili ca infracțiuni, fără ca prin aceasta să încalce Constituția, fapte în conținutul cărora ar intra elemente de discriminare. Tot astfel, **legiuitorul nu poate proceda la eliminarea protecției juridice penale a valorilor cu statut constituțional.** Libertatea de reglementare pe care o are Parlamentul în aceste cazuri se exercită prin reglementarea condițiilor de tragere la răspundere penală pentru faptele antisociale care aduc atingere valorilor prevăzute și garantate de Constituție. Or, prin absența reglementării ca infracțiune a faptei de conducere a unui tractor agricol sau forestier pe drumurile publice, fără permis de conducere, legiuitorul a afectat protecția penală acordată unor valori sociale deosebit de importante, precum siguranța circulației pe drumurile publice, cu consecințe majore asupra vieții și integrității corporale a persoanelor, valori protejate prin art. 22 din Constituție. De asemenea, Curtea reține că, în contradicție cu dispozițiile art. 16 din Constituție, soluția legislativă cuprinsă în art. 335 alin. (1) C.pen. generează discriminări, fără a exista vreo motivare obiectivă și rațională care să le justifice. Potrivit jurisprudenței Curții Constituționale, încălcarea principiului egalității și nediscriminării există atunci când se aplică tratament diferențiat unor cazuri egale, fără să existe o motivare obiectivă și rezonabilă.

2

APLICAREA LEGII PENALE ÎN TIMP. REGULI GENERALE. PRINCIPIUL ACTIVITĂȚII LEGII PENALE

I. COMENTARIU INTRODUCTIV

Intrarea în vigoare a Codului penal actual a condus la apariția a numeroase situații în practica judiciară în care determinarea legii aplicabile a fost extrem de dificil de realizat. Astfel, se relevă faptul că *timpul și legea penală* reprezintă o materie deosebit de complexă care implică înțelegerea prelabilă a altor noțiuni de drept penal, partea generală. De aceea, este important ca la fiecare instituție de drept penal studiată cititorul să revină la această fișă introductivă.

Comiterea unei fapte prevăzute de legea penală și trecerea unui anumit interval de timp până la momentul descoperirii, investigării și judecării, în care intră în vigoare una sau mai multe legi penale succesive pune în discuție determinarea legii aplicabile având în vedere principiul general că legea penală nu se aplică retroactiv, neputând fi sancționate fapte comise în perioada în care legea nu era în vigoare, excepție făcând numai situațiile în care legea nouă este mai blândă decât legea în vigoare la data comiterii faptei.

In esență, trebuie avute în vedere următoarele linii directoare:

1. În majoritatea cazurilor, legea penală se aplică numai *atât timp cât este în vigoare*;
2. În principiu, ca efect al principiilor legalității incriminării și pedepsei (a se vedea **Fișa nr. 1**), legea penală *este activă*, adică se aplică numai faptelor comise/urmărite/judecate în timpul în care aceasta a fost în vigoare și, pe cale de consecință, nu se aplică faptelor săvârșite anterior intrării sale în vigoare, ori ulterior ieșirii sale din vigoare, sau care au fost/sunt urmărite/judecate, după ieșirea acesteia din vigoare;
3. Ca excepție de **la pct. 2**, legea penală nouă mai favorabilă sau de dezincriminare se aplică și faptelor comise *înainte de intrarea sa în vigoare* care sunt urmărite/judecate după intrarea sa în vigoare, având, așadar, în mod excepțional *caracter retroactiv*. Deopotrivă, legea penală nouă mai favorabilă (în anumite condiții) sau de dezincriminare își găsește aplicabilitatea și atunci când a intrat în vigoare ulterior rămânerii definitive a unei hotărâri de condamnare sau de amânare a aplicării pedepsei;
4. Ca excepție de **la pct. 2**, legea penală mai favorabilă se aplică și faptelor urmărite/judecate după ieșirea acesteia din vigoare, având *caracter ultraactiv* (de pildă, cele comise în perioada în care era în vigoare, dar descoperite ulterior). Tot astfel este și cazul legii temporare.

CUVINTE-CHEIE

Ilicit penal (lat. *in*, prepoziție negativă, *licet, ere, cuit, citum*, permis) este o noțiune utilizată pentru a desemna fapta prevăzută de norma de incriminare. Ilicitul penal este deosebit de ilicitul extrapenal, prin gravitatea sau intensitatea atingerii aduse valorii sociale ocrotite de lege.

Legea este actul normativ adoptat de Parlament. Curtea Europeană apreciază că prin lege trebuie avută în vedere nu numai baza legală din dreptul intern, ci și „calitatea legii”. Noțiunea de *lege* utilizată în materie penală de art. 7 CEDO înglobează dreptul de origine legislativă, precum și jurisprudențială, și implică unele condiții calitative, între altele cele ale accesibilității și previzibilității (cauza *Cantoni c. Franței*). Legea, prin calitățile ei, garantează principiul preeminenței dreptului, menționat explicit în preambulul Convenției europene, și oferă o anumită protecție împotriva încălcărilor arbitrare ale drepturilor garantate de Convenția europeană (cauza *Rotaru c. României*). Calitățile legii analizate de instanța europeană în acest scop sunt: *i) accesibilitatea* (realizată prin publicarea în Monitorul Oficial al României, Partea I, fiind adusă astfel la cunoștința destinatarilor săi) și *ii) previzibilitatea* (depinde în mare măsură de contextul textului despre care este vorba, de domeniul pe care îl acoperă, precum și de numărul și calitatea destinatarilor săi; nu se opune ca persoana interesată să fie nevoită să recurgă la o bună consiliere pentru a evalua, la un nivel rezonabil în circumstanțele cauzei, consecințele ce ar putea decurge dintr-o anumită acțiune (CtEDO, cauza *Dragotoni și Militaru-Pidhorni c. României*).

Tempus regit actum este o expresie latină semnificând „timpul guvernează actul”, utilizată pentru a desemna activitatea legii de procedură penală.